

इदानींततः सर्वप्रपंचोत्पत्तिप्रकारमाह तस्यहीति त्रयस्त्रिसंख्यायुक्ताभावाः यैरकारोकारमकारैर्धार्यते तत्कारणत्वात् तानेवाह गुणाः सत्वादयः नामानि क्रग्यजुः सामानि अर्थाभूर्भुवः स्वर्लोकाः वृत्तयोजायदाद्याः ॥ ४२ ॥ ततस्तेभ्यो वर्णेभ्यः अक्षराणां सामान्यायं समाहारम् तमेवाह अंतस्थाः यरलवाः ऊष्माणः शषसहाः स्वरा अकाराद्याः स्पर्शाः कादयः ह्रस्वदीर्घाश्च आदिशब्दाज्जिह्वामूलीयादयः तएवलक्षणं स्वरूपं यस्य तम् ॥ ४३ ॥ विभुः चतुर्मुखस्वरूपो भगवान् असृजदिति पूर्वस्यैवानुषंगः चातुर्होत्रविवक्षया चत्वारो होत्रोपलक्षिताः कृत्विजश्चतुर्होतारः तैरनुष्ठेयं होत्राध्वर्यवादि कर्म चातुर्होत्रं तद्विवक्षया ॥ ४४ ॥ पुत्रान्मरीच्यादीन् तान्वेदान् ब्रह्मकोविदान् वेदोच्चारणादिनिपुणान् ॥ ४५ ॥ एवं चतुर्युगेषु प्राप्ताः द्वापरा

तस्य ह्यासंख्यो वर्णा अकाराद्या भृगूद्वह ॥ धार्यते यैस्त्रयोभावा गुणनामार्थवृत्तयः ॥ ४२ ॥ ततोऽक्षरसामान्या मसृजद्भगवानजः ॥ अंतस्थोऽम्स्वरस्पर्शह्रस्वदीर्घादिलक्षणम् ॥ ४३ ॥ तेनासौ चतुरो वेदांश्चतुर्भिर्वदनैर्विभुः ॥ सव्याहृतिकान्सोकारांश्चातुर्होत्रविवक्षया ॥ ४४ ॥ पुत्रानध्यापयत्तांस्तु ब्रह्मर्षीन्ब्रह्मकोविदान् ॥ ते तु धर्मोपदेष्टारः स्वपुत्रेभ्यः समादिशन् ॥ ४५ ॥ ते परंपरया प्राप्तास्तत्तच्छिष्यैर्धृतव्रतैः ॥ चतुर्युगेष्वथ व्यस्ताद्वापरादौ महर्षिभिः ॥ ४६ ॥ क्षीणायुषः क्षीणसत्वान्दुर्मेधान्वीक्ष्य कालतः ॥ वेदान्ब्रह्मर्षयो व्यस्यन्तु दिस्थाच्युतनोदिताः ॥ ४७ ॥ अस्मिन्नप्यंतरे ब्रह्मन्भगवाँल्लोकभावनः ॥ ब्रह्मेशाद्यैर्लोकपालैर्याचितो धर्मगुप्तये ॥ ४८ ॥ पराशरात्सत्यवत्यामंशांशकलया विभुः ॥ अवतीर्णो महाभाग वेदं चक्रे चतुर्विधम् ॥ ४९ ॥ क्रगथर्वयजुः सामांशानीनुत्थृत्य वर्गशः ॥ चतस्रः संहिताश्चक्रे मंत्रैर्मणिगणा इव ॥ ५० ॥ तासां सचतुरः शिष्यानुपाहूय महामतिः ॥ एकैकां संहितां ब्रह्मन्नेकैकस्मै ददौ विभुः ॥ ५१ ॥

दौ द्वापरमादिर्यस्य तदंशालक्षणस्य कालस्य तस्मिन् द्वापरांते वेदविभागप्रसिद्धेः शंतनुसमकालव्यासावतारप्रसिद्धेश्च व्यस्ताविभक्ताः ॥ ४६ ॥ तत्र हेतुः क्षीणायुषो जनान् तर्हि पुरुषबुद्धिप्रभवत्वाद्नादरणीयं स्यादित्याशंक्याह लुदिस्थेति ॥ ४७ ॥ एवं सामान्यतो वेदविभागक्रममुक्त्वा वैवस्वतमन्वंतरे विशेषतो निरूपयितुमाह अस्मिन्नपीति ॥ ४८ ॥ अंशो माया तस्यांशः सत्त्वं तस्य कलया अंशेन अवतीर्णः सन् ॥ ४९ ॥ चातुर्विध्यमेवाह क्रगिति क्रगादिमंत्राणां राशीन्वर्गशः तत्तत्प्रकरणभेदैरुत्थृत्य यथाऽनेकविधमणिराशेः मणिगणाः पद्मरागादयो विविच्योद्ध्रियन्ते तद्वदुत्थृत्यैर्मंत्रैश्चतस्रः क्रगादिसंहिताश्चक्रे ॥ ५० ॥ तासां संहितानां मध्ये एकैकाम् ॥ ५१ ॥